

ΠΕΡΙΧΩΡΑ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

Εισαγωγή

Στον πρώτο τόμο της έκδοσης "Καραβάς" δημοσιεύτηκαν δύο συνεργασίες για τα χωριά Φτέρυχα και Μότιδες. Στο δεύτερο τόμο δημοσιεύουμε μια συνεργασία για το χωριό Παλιόσοφο. Για το χωριό Ελιά θα δημοσιεύσουμε σχετικό κείμενο στην επόμενη μας έκδοση.

ΠΑΛΙΟΣΟΦΟΣ

Θέση

Ο Παλιόσοφος βρίσκεται στη βόρεια πλευρά του Πενταδάκτυλου, σε υψόμετρο περίπου 210 μέτρων. Είναι ένα από τα τέσσερα μικρά χωριά που βρίσκονται κοντά στον Καραβά, απέχει δε από αυτόν περί τα 2,5 χιλιόμετρα.

Ιστορία

Ιστορικές μαρτυρίες για το πότε ιδρύθηκε το χωριό δεν υπάρχουν. Εν τούτοις πιστεύεται ότι οι πρώτοι κάτοικοι του χωριού προέρχονταν από τη Λάπηθο - Λάμπουσα, όταν αυτή τον 7ο αιώνα (653/4) περικυκλώθηκε από τους Άραβες και οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να την εγκαταλείψουν. Οι κάτοικοι της κατεστραμμένης πολιτείας - Λάμπουσας - για προστασία από τις συνεχείς επιδρομές, κατέφυγαν στις πλαγιές του Πενταδάκτυλου και σχημάτισαν τη σημερινή Λάπηθο, τον Καραβά, τους Μότιδες, την Ελιά, τα Φτέρυχα και τον Παλιόσοφο.

Ονομασία

Ο Παλιόσοφος, όπως και τα άλλα χωριά της περιοχής, εκτός της Λαπήθου, δεν αναφέρεται σε μεσαιωνικές πηγές. Το όνομα του χωριού αναφέρεται για πρώτη φορά στα χρόνια της τουρκοκρατίας.

Για την ονομασία του χωριού, που πράγματι είναι αρκετά περίεργη, δεν υπάρχει μαρτυρία. Παλιόσοφος - Παλαιόσοφος - Παλαιός (αρχαίος) σοφός. Αλλά ποιος είναι ο σοφός άντρας και πότε συνδέθηκε με την περιοχή, το αγνοούμε.

Βέβαια, αν ανατρέξουμε στα χρόνια της Φραγκοκρατίας, γνωρίζουμε ότι στην περιοχή Λαπήθου - Καραβά διέμενε ο λόγιος - σοφός, Γεώργιος Λαπίθης. Πράγματι ο Γεώργιος Λαπίθης ήταν Έλληνας Κύπριος που έζησε κατά το πρώτο ήμισυ του 14ου αιώνα. Κατείχε ανώτερη θέση στην κοινωνία και ήταν γνώστης της ελληνικής και δυτικής σοφίας.

Στην Κύπρο την εποχή εκείνη βασίλευε ο οίκος των Λουζινιάν και μάλιστα βασιλιάς ήταν ο Ούγος Δ'. Ο Γεώργιος Λαπίθης ήταν πολύ φίλος και συμπαθής στους ηγεμόνες του βασιλικού οίκου των Λουζινιάν. Η ιστορία αναφέρει πως ο Ούγος Δ' (1324-1358) μελετούσε συνεχώς, αγαπούσε τη

φιλοσοφία και συχνά αποσυρόταν στις επαύλεις του στη Λάπηθο και τον Άγιο Ιλαρίωνα, για να συναντηθεί με το σοφό Γεώργιο Λαπίθη με τον οποίο συζητούσε διάφορα φιλοσοφικά θέματα.

Σ' αυτό το σημείο ίσως να βρίσκεται και η αλήθεια γύρω από το όνομα του χωριού Παλιόσοφος. Γιατί ο Γεώργιος Λαπίθης, για να μεταβεί από τη Λάπηθο στον Άγιο Ιλαρίωνα, έπρεπε να περάσει και από το χωριό Παλιόσοφος. Εκεί, οπωσδήποτε θα καθόταν στη βρύση του χωριού να ξεκουραστεί από το μακρύ και ανηφορικό δρόμο, να πει το δροσερό νερό της πηγής και ξεκούραστος να συνεχίσει την πορεία του προς τον Άγιο Ιλαρίωνα. Δεν αποκλείεται εκεί στη βρύση του χωριού, κάτω από τα σκιερά πλατάνια και τη δροσιά του καταρράκτη, ο σοφός Γεώργιος Λαπίθης να ανέπτυσσε στους κατοίκους του χωριού κάποια ηθικά διδάγματα, καθώς και πρακτικούς κανόνες πολιτικής, κοινωνικής και οικογενειακής ανατροφής.

Για την πνευματική δράση του σοφού αυτού ανθρώπου πιθανό να πήρε το χωριό, αργότερα βέβαια, το όνομα Παλαιόσοφος. Ίσως, βέβαια, να ήταν και οποιοσδήποτε άλλος που είχε κάποια μόρφωση στα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Μορφολογία του εδάφους - Βλάστηση

Η μορφολογία του εδάφους σ' όλη σχεδόν τη διοικητική έκταση του χωριού είναι ανώμαλη με στενές και βαθιές κοιλάδες - χαράδρες, που οι πλευρές τους είναι απότομες. Σε πολλές από τις κοιλάδες αυτές κυλούν τα νερά τους μικρά ρυάκια που πηγάζουν από τον Πενταδάκτυλο. Το έδαφος παρουσιάζει μια μεγάλη ποικιλία πετρωμάτων. Το υψόμετρο αυξάνεται από το χωριό προς τα νότια και στην περιοχή Γομαρίστρα - νότια σύνορα του χωριού - φθάνει τα 731 μέτρα.

Οι αγριελιές, οι αγριοχαρουπιές, η μερσίνη, τα πεύκα, τα κυπαρίσσια, οι σπαλαθκίες αποτελούσαν, μαζί με άλλα φυτά, την πυκνή άγρια βλάστηση που σκέπαζε τους γύρω λόφους κι έφτανε μέχρι τα όρια του πυκνού πευκόφυτου δάσους του Πενταδάκτυλου, στα νότια του χωριού.

Η καλλιεργήσιμη γη του χωριού ήταν περιορισμένη, σ' αυτή δε καλλιεργούνταν πριν από την τουρκική εισβολή οι λεμονιές, οι ελιές, οι αμυγδαλιές και οι χαρουπιές. Στο χωριό υπήρχαν και άφθονες μουριές (συκαμινιές), πράγμα που υποδηλώνει την εκτροφή μεταξοσκώληκα στα πιο παλιά αλλά και πρόσφατα χρόνια.

Η κτηνοτροφία ήταν επίσης περιορισμένη λόγω της μορφολογίας του εδάφους.

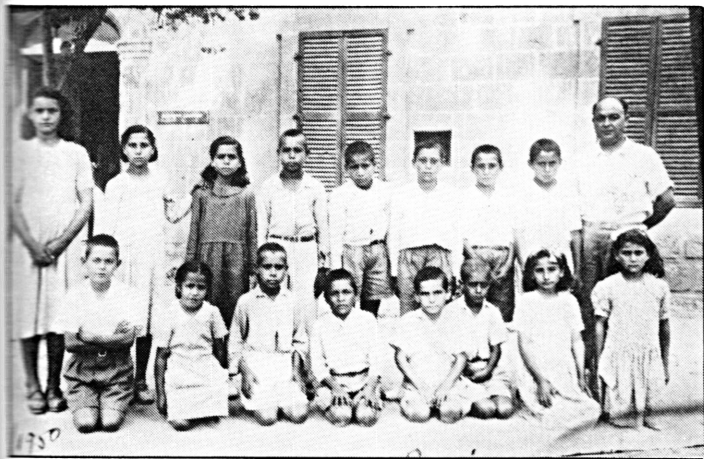
Γενικές πληροφορίες

Οι κάτοικοι του χωριού ήταν φιλήσυχoi, προοδευτικοί, εργατικοί. Οι πιο πολλοί αναγκάζονταν, καθημερινά, να πηγαίνουν στον Καραβά, στην Κερύνεια ή ακόμη και στη Λευκωσία, για να εργαστούν και το βράδυ να επιστρέψουν. Αυτό το πήγαινε - έλα ήταν κουραστικό, μια και δεν υπήρχε τακτική συγκοινωνία από τον Καραβά προς το χωριό και έτσι η διαδρομή γινόταν με τα πόδια. Για το λόγο αυτό αρκετοί από τους κατοίκους του

χωριού το εγκατέλειπαν, για να εγκατασταθούν στη Λευκωσία, στον Καραβά ή στην Κερύνεια. Η σταδιακή αυτή εγκατάλειψη δεν επέτρεπε στο χωριό να αυξηθεί πληθυσμιακά. Έτσι ο πληθυσμός του χωριού από το 1910 μέχρι την τουρκική εισβολή ήταν γύρω στους 150 κατοίκους περίπου. Από το χωριό μας καταγόταν και η μητέρα του ήρωα του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-59 Ιακώβου Πατάτσου, Ρόζα. Ο πατέρας του καταγόταν από τον Καραβά. Τα τελευταία χρόνια πριν την τουρκική εισβολή κανένας από τους κατοίκους δεν εγκατέλειπε το χωριό. Αντίθετα πολλοί Κύπριοι από τη Λευκωσία αλλά και ξένοι αγόραζαν στο χωριό παλιά σπίτια και τα επιδιόρθωναν για εξοχικά ή αγόραζαν γη κι έκτιζαν.

Λόγω των δραστήριων κατοίκων του χωριού, στο χωριό υπήρχε από πολλά χρόνια πριν ηλεκτρικό ρεύμα, τηλέφωνο, ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι και δασωληνωμένο νερό στα σπίτια.

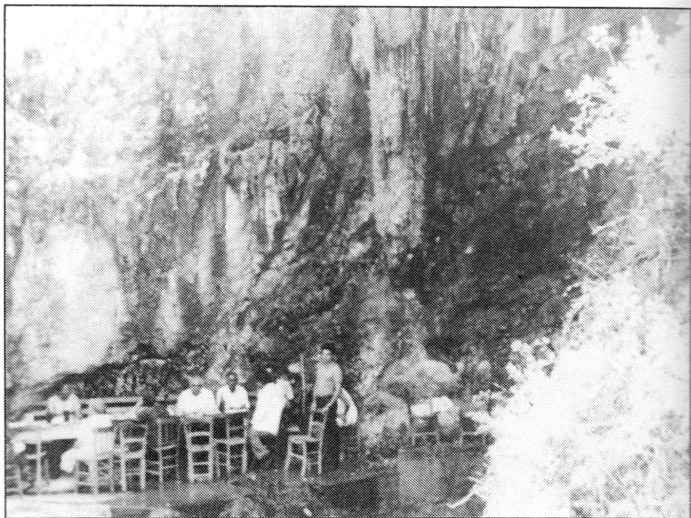
Η εκκλησία του χωριού ήταν αφιερωμένη στην Αγία Παρασκευή που γιόρταζε στις 26 Ιουλίου. Πλήθος πιστών από τα γύρω χωριά κατέφθαναν την ημέρα αυτή, για να λειτουργηθούν και να τιμήσουν τη μνήμη της Αγίας. Στο επιβλητικό τέμπλο - εικονοστάσιο - της εκκλησίας υπήρχε η χρονολογία 1857 ή 1851 που σημαίνει πως και η εκκλησία είχε κτιστεί την εποχή εκείνη. Ιερέας της εκκλησίας ήταν ο μ. Παπα-Αριστοτέλης από τον Καραβά που λειτουργούσε εκ περιτροπής και στις εκκλησίες των Φτερύχων και της Ελιάς.

Αειμνηστική φωτογραφία από εκδρομή παιδιών του Δημοτικού Σχολείου Παλιοσόφου στο χωριό Βουνί (27 Ιουνίου 1950). Δεξιά ο αειμνηστος δάσκαλος Κώστας Παπαδημητρίου και κάτω αριστερά τα δύο παιδιά του Σταύρος και Ελένη.

Το χωριό είχε και δικό του δημοτικό σχολείο στο οποίο φοιτούσαν και τα πιο πολλά παιδιά από το χωριό Μότιδες. Οι δάσκαλοι που υπηρετούσαν στο χωριό προέρχονταν κυρίως από την επαρχία Κερύνειας και με πραγματικό ζήλο μετέδιδαν τις γνώσεις στα μικρά παιδιά του δημοτικού σχολείου. Όλους τους ευχαριστούμε. Ας μου επιτραπεί να κάνω μια ιδιαίτερη αναφορά στους δασκάλους μου μ. Σάββα Ξάνθο και κύριο Ευτύχιο Γιουτανή από τον Καραβά. Περπατητοί ή με ποδήλατο ερχόντουσαν καθημερινά από τον Καραβά στον Παλιόσοφο, για να μας μάθουν τα πρώτα γράμματα και να μας δώσουν τα φώτα τους. Η κούραση του δρόμου δεν τους κατέβαλλε. Αντίθετα τους όπλιζε και με την υπομονή, το κουράγιο, την εργατικότητα και το ενδιαφέρον που τους διέκρινε κατάφεραν να μας δώσουν τις βάσεις της παραπέρα μόρφωσής μας. Εύχομαι η μνήμη να είναι αιώνια για το μ. Σάββα Ξάνθο. Στον κύριο Γιουτανή εύχομαι κάθε εκπλήρωση των ευγενικών του πόθων - επιδιώξεων. Τα πιο πολλά παιδιά, μετά την αποφοίτησή τους από το δημοτικό σχολείο του χωριού, φοιτούσαν στο Ελληνικό Γυμνάσιο Λαπήθου.

Το πιο αξιοθέατο μέρος του χωριού ήταν η βρύση και ο καταρράκτης. Βρισκόντουσαν ανατολικά του χωριού, στο δρόμο που οδηγούσε στο χωριό Φτέρυχα. Εκεί, σε μια στροφή του δρόμου, κάπου 500 μέτρα μακριά από το χωριό, στα δεξιά, αντίκρυζες ένα πανοραμικό θέαμα. Ήταν μια στενή με αρκετό ύψος χαράδρα. Δεξιά και αριστερά της απότομοι βράχοι από κροκάλες

Ο καταρράκτης του Παλιοσόφου

και λατύπες. Από τη βάση ενός βράχου ανάβλυζε το δροσερό νερό της πηγής-βρύσης. Το νερό αυτής της βρύσης χρησιμοποιούσαν οι κάτοικοι του χωριού, σε παλαιότερα χρόνια, για να υδρεύονται. Πάνω από τη βρύση και από ύψος 15 μέτρων περίπου έπεφτε το νερό ενός μικρού ρυακιού που πήγαινε από τον Πενταδάκτυλο. Το νερό στο πέσιμό του σχημάτιζε ένα μικρό αλλά μοναδικό στο είδος του καταρράκτη. Δεξιά και αριστερά του νερού που έπεφτε, η μερσίνη, η δάφνη, οι φτέρες. Ρίζες απ' αυτά τα φυτά κρεμόντουσαν στον αέρα, μπλέκονταν μεταξύ τους, σχημάτιζαν ένα δίκτυ, συγκρατούσαν μικρούς κόκκους χώματος που έφερνε το νερό και σχημάτιζαν έτσι μια αιωρούμενη μάζα πάνω από την οποία κυλούσε το νερό του καταρράκτη κι έπεφτε με δύναμη σε μια μικρή δεξαμενή κοντά στο νερό της βρύσης. Τοπίο - θέαμα μαγευτικό. Δίπλα απ' αυτά, η απότομη, ξερή το καλοκαίρι, κοίτη ενός χειμάρρου. Ο χειμάρρος αυτός ξεκινούσε από το βουνό και το νερό του, τον χειμώνα, έφτανε και χυνόταν στη θάλασσα μεταξύ Ζεφύρου και Αη - Αντριά. Στη μικρή πλατεία της βρύσης και δίπλα από τις σιθές του χειμάρρου πανύψηλα σκιερά πλατάνια σκέπαζαν το όλο τοπίο με τα πυκνά φύλλα στα κλαδιά τους.

Την όλη εικόνα συμπλήρωναν τα χαρούμενα κελαδήματα των πουλιών που παιχνιδίζαν στις φυλλωσιές των πλατανιών. Αλήθεια, πώς να ξεχάσει κανείς αυτή την ομορφιά;

Το νερό τόσο της πηγής όσο κι αυτό του καταρράκτη μεταφερόταν με παμπενένιο αυλάκι στο χωριό - σε δεξαμενή - κι από κει στα περβόλια για πότισμα των λεμονοδέντρων κυρίως.

Σήμερα οι κάτοικοι του χωριού ζουν κυρίως στη Λευκωσία και στη Λεμεσό. Ζούμε με την ελπίδα του γυρισμού στο μικρό, όμορφο χωριό μας. Στο χωριό μας το πνιγμένο στις αποχρώσεις του πράσινου, του πράσινου της ελιάς, του πεύκου, της χαρουπιάς, του κυπαρισσιού. Στο χωριό μας το πνιγμένο στις μυρωδιές των λουλουδιών, της αμυγδαλιάς, της λεμονιάς, του γιασεμιού. Στο χωριό μας το πνιγμένο από τον καθαρό αέρα, την ησυχία, το φως, προπάντων το φως - τη ζωή!

Σήμερα το χωριό μας δε λέγεται Παλιόσοφος. Οι Τούρκοι, στην προσπάθειά τους να εξαλείψουν όλα τα Ελληνικά τοπωνύμια στις κατεχόμενες περιοχές της Κύπρου, μετονόμασαν τον Παλιόσοφο σε Malatya και πιο ύστερα σε Sofular.

Ευχόμαστε κι ελπίζουμε σύντομα να γυρίσουμε πίσω στο κατεχόμενο χωριό μας, τον όμορφο Παλιόσοφο.

Νίκος Κ. Χριστοδούλου - Κοκότας

Πηγές:

1. Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια
2. Ιστορία της Κύπρου, Κλεάνθη Γεωργιάδη